

تحریم‌های غرب علیه روسیه؛ میزان تاب‌آوری مسکو

روح‌الله قاسمی^۱

فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام، سال بیست و سوم، شماره ۴، پیاپی ۹۲، زمستان ۱۴۰۱؛ صفحات ۳۲ - ۵

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۱۰/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۱۰

چکیده

حمله روسیه به اوکراین مهم‌ترین حادثه‌ای بود که در سال ۲۰۲۲ اتفاق افتاد و جهان را با چالش جدیدی مواجه کرد. واکنش کشورهای به تهاجم روسیه متفاوت بود: محدود کشورهای هم‌پیمان روسیه، جانب این کشور را گرفتند، اغلب کشورها با وجود محکومیت حمله روسیه همچنان به داد و ستد و تجارت خود با مسکو ادامه دادند؛ اما کشورهای اتحادیه اروپا، بریتانیا، آمریکا، استرالیا، نیوزلند، سوئیس، ژاپن، سنگاپور، تایوان و کره جنوبی تحریم‌های سختی علیه روسیه اعمال کردند که گمانه‌زنی‌ها درباره کارکردشان با بحث‌ها و شک و تردیدهای زیادی همراه شد.

این نوشتار با هدف پاسخ به این پرسش تألیف شده که میزان تاب‌آوری روسیه در برابر تحریم‌های غرب را بررسی کند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که تحریم‌ها تاکنون نتوانسته است روسیه را به سیاست ترک جنگ وادار کند و پوتین همچنان بر ادامه جنگ اصرار دارد. این تحریم‌ها در آینه‌ای نزدیک نیز نمی‌تواند فقر عمیق را در این جامعه همه‌گستر کند. با این حال، تحریم‌های غرب موجب منفی شدن رشد اقتصادی روسیه شد، سرمایه‌گذاری خارجی در این کشور به شدت سقوط کرده و صادرات گاز و برخی محصولات در روسیه هم دچار کاهش شدیدی شد است. در نگاهی کلی می‌توان گفت تحریم‌ها در کوتاه مدت تأثیر چشم‌گیری بر اقتصاد و سطح زندگی مردم روسیه نداشته، اما در بلندمدت ممکن است پیامدهایی برای روسیه همراه داشته باشد، با این حال موجب تغییر رفتار این کشور در سطح بین‌الملل نخواهد شد.

واژگان کلیدی

تحریم، روسیه، جنگ اوکراین، آمریکا و اروپا

بیان مسئله

در ۲۴ فوریه ۲۰۲۲، با فرمان «ولادیمیر پوتین»^۱ نیروهای ارتش روسیه از جنوب، شرق و شمال به خاک اوکراین حمله کردند و در صدد محقق اهدافی بودند که رئیس‌جمهور روسیه آن را «عملیات ویژه نظامی»^۲ خوانده بود. با اینکه ایالات متحده آمریکا پیشتر به مقامات اوکراین از جمله «ولودیمیر زلنسکی»^۳، رئیس‌جمهور این کشور، درباره حمله قریب‌الوقوع روسیه هشدار داده بود، اما اوکراینی‌ها آن را جدی نگرفتند. به هر حال بلافاصله پس از حمله روسیه به خاک اوکراین، آمریکا، اتحادیه اروپا و برخی کشورها مانند کانادا، سوئیس، نیوزلند، استرالیا، کره جنوبی، سنگاپور، ژاپن و تایوان تحریم‌های شدیدی علیه روسیه اعمال کردند. این تحریم‌ها همه حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، نظامی، امنیتی، اجتماعی و حتی ورزش روسیه را دربرگرفت. هدف اولیه این تحریم‌ها تغییر رفتار روسیه و دست کشیدن از جنگ بود و در پی آن آسیب زدن به اقتصاد و ثبات این کشور را هم مدنظر داشت.

درباره تأثیر این تحریم‌ها مباحث زیادی مطرح شده است. عده‌ای معتقدند که این تحریم‌ها نمی‌تواند به روسیه آسیب چندانی وارد کند و مقامات این کشور با تدابیر اتخاذی پیش از جنگ، روسیه را در مقابل هر نوع آسیب احتمالی مصون کرده‌اند. برخی دیگر معتقدند تأثیر این تحریم‌ها از ماه‌های اولیه جنگ آشکار شده است و روسیه در آینده هم آسیب‌های بیشتری از این تحریم‌ها متحمل خواهد شد. صاحب‌نظران دیگر این حوزه بر این باورند که تاکنون تأثیر تحریم‌های غرب علیه

۱ Vladimir Putin

۲ special military operation

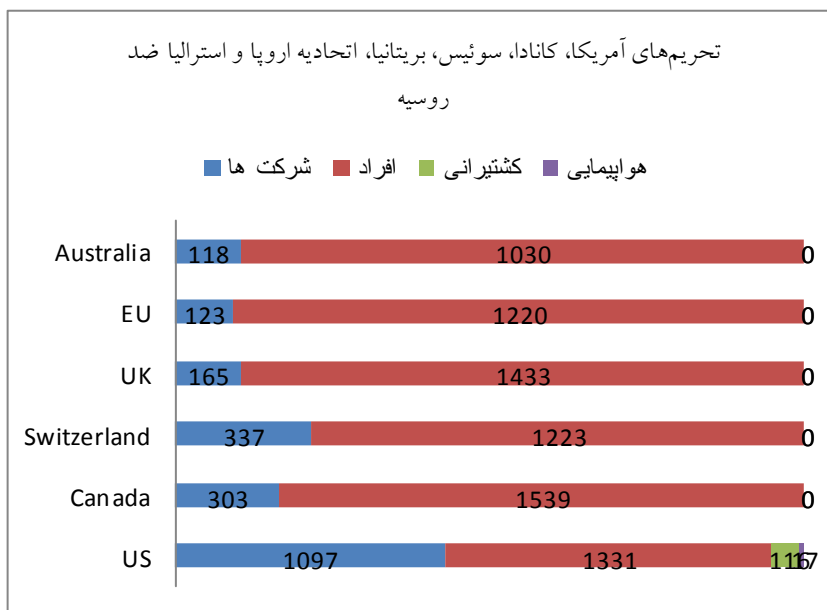
۳ Volodymyr Zelenskyy

روسیه چندان ملموس نبوده و باید به انتظار آینده نشست تا تاثیر این تحریم‌ها مشخص شود.

با این اوصاف، پاسخ به پرسش میزان تاب‌آوری روسیه در مقابل تحریم‌های غرب، در محافل و مطالعات سیاسی، اقتصادی و راهبردی بسیار حائز اهمیت است. این پژوهش بنا به ضرورت و نبودن مسئله، در صدد پاسخ به این سؤال‌هاست که میزان مقاومت روسیه در مقابل تحریم‌های غرب را چگونه می‌توان ارزیابی کرد؟ آیا اقتصاد روسیه در مقابل این تحریم‌ها می‌تواند مقاومت کند؟ تحریم‌ها چگونه به بخش‌های مختلف اقتصاد روسیه آسیب خواهد زد؟

شکل و انواع تحریم‌های غرب علیه روسیه

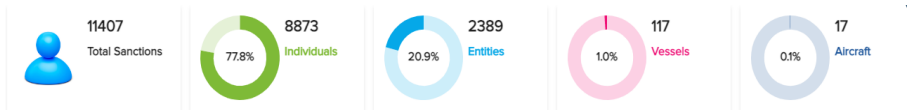
۱. تحریم‌های آمریکا، کانادا، سوئیس، بریتانیا، اتحادیه اروپا و استرالیا ضد روسیه

نمودار ۱

نمودار بالا نشان می‌دهد که آمریکا با ۲۵۶۱ تحریم در صدر کشورهای تحریم‌کننده علیه روسیه قرار دارد. ایالات متحده ۱۰۹۷ تحریم علیه افراد، ۱۳۳۱ تحریم علیه شرکت‌ها، ۱۱۶ کشتیرانی و ۱۷ تحریم علیه سیستم

هوآپیمایی روسیه اعمال کرده است. بعد از آمریکا، کانادا با ۱۸۴۲ تحریم علیه روسیه در مکان دوم قرار دارد. ۱۵۳۹ تحریم علیه افراد و ۳۰۳ تحریم علیه شرکت‌های روسی اعمال شده است. بعد از کانادا، سوئیس با ۱۵۶۰ تحریم اجرایی علیه روسیه رتبه سوم را به خود اختصاص داده است. سوئیس ۱۲۲۳ فرد و ۳۳۷ شرکت روسی را تحریم کرده است. عمل تحریم‌های سوئیس مرتبط با حساب‌های بانکی افراد و شرکت‌هاست. بریتانیا با ۱۵۹۸ تحریم اجرایی علیه روسیه رتبه چهارم کشورهای تحریم‌کننده را در اختیار دارد. بریتانیا ۱۴۳۳ فرد و ۱۶۵ شرکت روسی را تحریم کرده است. اتحادیه اروپا، ۱۳۴۳ تحریم علیه روسیه را اجرایی کرده که از میان این تحریم، ۱۲۰ فرد و ۱۲۰ شرکت روسی هدف قرار گرفته‌اند. استرالیا هم ۱۱۴۸ تحریم را ضدروسیه اجرا کرده است. در میان تحریم‌های استرالیا، سهم افراد ۱۰۳۰ و سهم شرکت‌ها، ۱۱۸ فقره است.

نمودار ۲: سهم حوزه‌های مختلف از تحریم‌های غرب

<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/russia-sanctions-database>

نمودار ۲ نشان می‌دهد که تاکنون ۱۱۴۰۷ تحریم علیه روسیه اعمال شده است. از میان این تحریم‌ها، ۸۸۷۳ (۷۷/۸ درصد) تحریم علیه افراد (نمودار سبزرنگ)، ۲۳۸۹ (۲۰/۹ درصد) علیه شرکت‌ها (نمودار آبی رنگ)، ۱۱۷ تحریم (۱ درصد) علیه کشتیرانی روسیه (نمودار صورتی رنگ) و ۱۷ تحریم (۰/۱ درصد) علیه سیستم هوآپیمایی روسیه اعمال شده است.

جدول ۱: لیست تحریم‌های آمریکا، اتحادیه اروپا، بریتانیا، کانادا، سوئیس، استرالیا و ژاپن علیه روسیه

آمریکا	اتحادیه اروپا	بریتانیا	کانادا	سوئیس	استرالیا	ژاپن
واردات ✓	واردات ✓	واردات ✓	واردات ✓	واردات ✓	واردات ✓	واردات ✓

ژاپن		استرالیا	سوئیس	کانادا	بریتانیا	اتحادیه اروپا	آمریکا
	نفت از روسیه	نفت از روسیه	نفت از روسیه	نفت از روسیه	نفت از روسیه	نفت از روسیه	نفت از روسیه
-	واردات گاز از روسیه	✓	-	✓	✓	✓	✓
✓	واردات زغال سنگ از روسیه	-	✓	✓	✓	✓	✓
✓	واردات طلا از روسیه	✓	✓	✓	✓	✓	✓
-	واردات فلزات از روسیه	-	✓	✓	✓	✓	-
-	صادرات فلز به روسیه	✓	-	✓	✓	-	-
✓	صادرات کالاهای لوکس به روسیه	✓	✓	✓	✓	✓	✓
-	واردات کالاهای لوکس از روسیه	-	-	✓	✓	✓	✓
✓	صادرات تکنولوژی به روسیه	-	✓	✓	✓	✓	✓
-	تحریم رسانه‌های دولتی روسیه	✓	-	✓	✓	✓	✓
✓	دسترسی روسیه	-	-	✓	✓	✓	✓

آمریکا		اتحادیه اروپا		بریتانیا		کانادا		سوئیس		استرالیا		ژاپن	
به صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی	به صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی	به صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی	به صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی	به صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی	به صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی	به صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی	به صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی	به صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی	به صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی	به صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی	به صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی	به صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی	به صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی
محدودیت‌ها علیه حساب‌های بانکی روسیه	محدودیت‌ها علیه حساب‌های بانکی روسیه	محدودیت‌ها علیه حساب‌های بانکی روسیه	محدودیت‌ها علیه حساب‌های بانکی روسیه	محدودیت‌ها علیه حساب‌های بانکی روسیه	محدودیت‌ها علیه حساب‌های بانکی روسیه	محدودیت‌ها علیه حساب‌های بانکی روسیه	محدودیت‌ها علیه حساب‌های بانکی روسیه	محدودیت‌ها علیه حساب‌های بانکی روسیه	محدودیت‌ها علیه حساب‌های بانکی روسیه	محدودیت‌ها علیه حساب‌های بانکی روسیه	محدودیت‌ها علیه حساب‌های بانکی روسیه	محدودیت‌ها علیه حساب‌های بانکی روسیه	محدودیت‌ها علیه حساب‌های بانکی روسیه
ممانعت از دسترسی بانک‌های روسیه به سوئیفت	ممانعت از دسترسی بانک‌های روسیه به سوئیفت	ممانعت از دسترسی بانک‌های روسیه به سوئیفت	ممانعت از دسترسی بانک‌های روسیه به سوئیفت	ممانعت از دسترسی بانک‌های روسیه به سوئیفت	ممانعت از دسترسی بانک‌های روسیه به سوئیفت	ممانعت از دسترسی بانک‌های روسیه به سوئیفت	ممانعت از دسترسی بانک‌های روسیه به سوئیفت	ممانعت از دسترسی بانک‌های روسیه به سوئیفت	ممانعت از دسترسی بانک‌های روسیه به سوئیفت	ممانعت از دسترسی بانک‌های روسیه به سوئیفت	ممانعت از دسترسی بانک‌های روسیه به سوئیفت	ممانعت از دسترسی بانک‌های روسیه به سوئیفت	ممانعت از دسترسی بانک‌های روسیه به سوئیفت

۱. علامت تیک به معنای اعمال یا اجرای تحریم‌هاست.
۲. علامت منفی به معنای عدم اعلام یا اجرای تحریم‌ها به‌طور کامل است.
۳. اطلاعات این جدول تا ۳۰ نوامبر ۲۰۲۲ است.

<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/russia-sanctions-database/>

۲. نکات کلیدی درباره تحریم‌ها

پایگاه «شورای آتلانتیک» برآورد کرده است ۱۱۰۰۰ تحریم علیه روسیه اعمال شده است. ۷۸ درصد از تحریم‌ها افراد و حدود ۲۱ درصد از آنها نهادها را هدف قرار داده‌اند.

از ۱۰۹۸ نهاد روسی موجود در پایگاه داده شورای آتلانتیک، ۸۴۴ مورد فقط توسط ایالات متحده تحریم شده‌اند.

ایالات متحده بیش از ۲۵۰۰ تحریم علیه روسیه اعمال کرده است که بالاترین تعداد از میان کشورهای تحریم‌کننده را شامل می‌شود. به علاوه آمریکا ۱۱۶ کشتی و ۱۷ هواپیمای روسیه را تحریم کرده است. سوئیس فهرست تحریم‌های خود را با اتحادیه اروپا هماهنگ کرده و در حال حاضر نزدیک به ۱۶۰۰ تحریم علیه روسیه اعمال شده است. این تصمیم سوئیس نقشی کلیدی در شناسایی و مسدود کردن دارایی‌های روسیه دارد.

ژاپن از زمان حمله روسیه به اوکراین ۸۲۳ تحریم علیه مسکو اعمال کرده است. در صورت بروز درگیری نظامی در شرق آسیا، ژاپن حمایت متقابل از غرب را انتظار دارد.

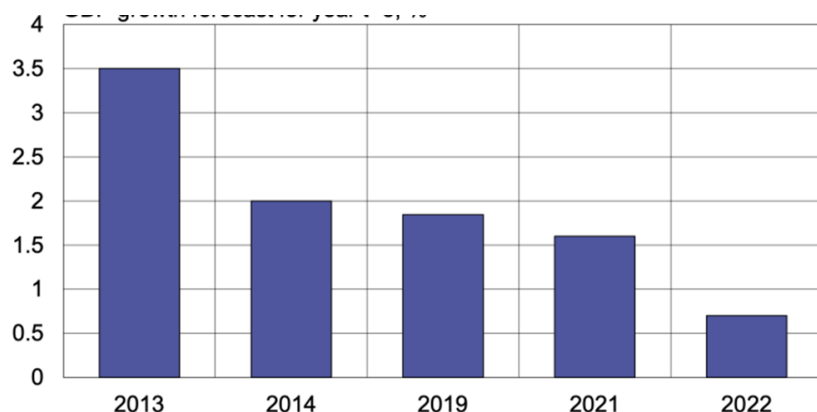
تحریم‌های حوزه‌های مختلف روسیه و کنترل صادرات این کشور به شکل مطلوبی از سوی کشورهای تحریم‌کننده هماهنگ شده است؛ با این حال محدودیت واردات گاز روسیه برای بریتانیا، اتحادیه اروپا، سوئیس، کانادا و ژاپن چالش برانگیز است (www.atlanticcouncil, ۲۰۲۲).

۳. تأثیر تحریم‌ها بر روسیه

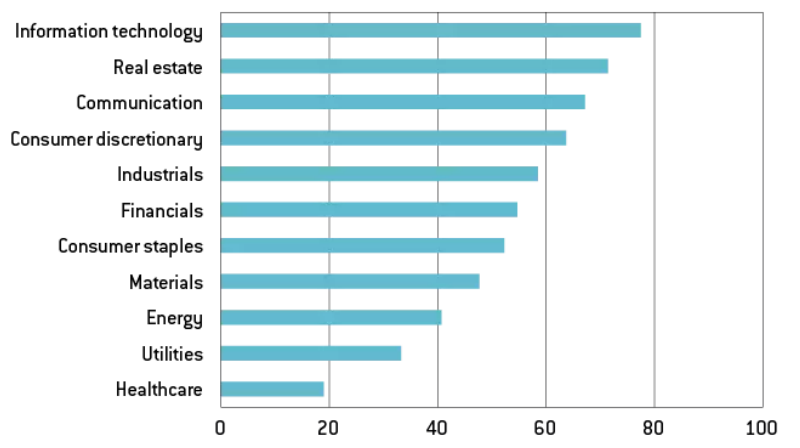
الف) تأثیر تحریم‌ها بر تولید ناخالص داخلی روسیه

بر اساس تحلیل‌های جداگانه بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول و سازمان توسعه و همکاری اقتصادی، سال ۲۰۲۲ سال بدی برای اقتصاد

روسیه بود و در پایان این سال تولید ناخالص ملی این کشور در بهترین حالت به $3/4$ و در بدترین حالت به $4/5$ درصد کاهش یافته است. به علاوه، اقتصاد روسیه در سال ۲۰۲۳ به شرایط نامطلوب خود ادامه خواهد داد و در بدترین سناریو، تولید ناخالص داخلی این کشور به $2/3$ درصد در سال و در بدترین سناریو به $5/6$ درصد در سال جدید کاهش خواهد یافت. کاهش نرخ تولید ناخالص ملی روسیه، ناشی از هزینه‌های جنگ و کاهش تولیدات ناشی از تحریم‌ها بوده است. (www.consilium.europa.eu, ۲۰۲۲).

نمودار ۳: برآورد بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول از کاهش رشد اقتصادی روسیه در سال ۲۰۲۲ (Simola, ۲۰۲۲a)

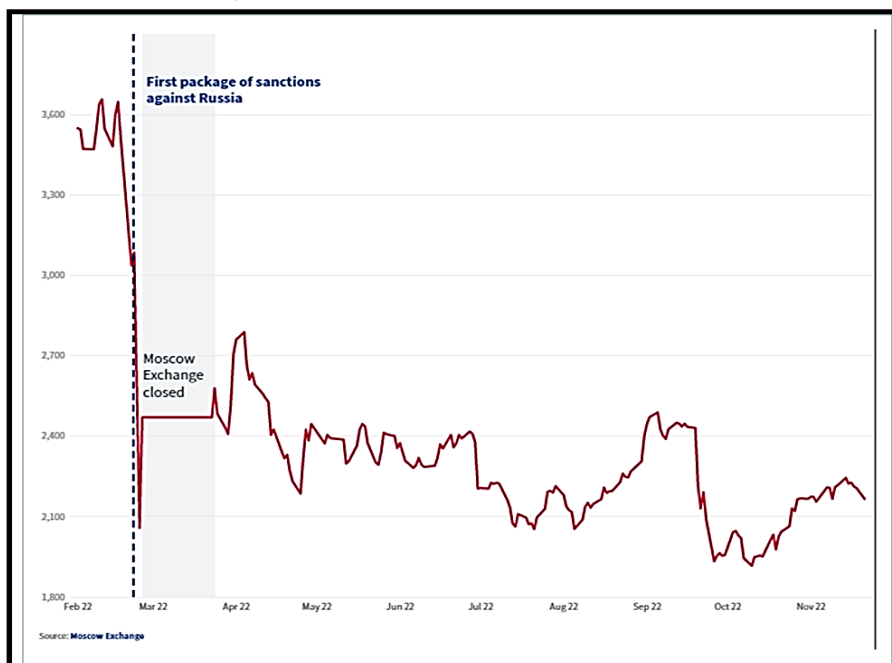

نمودار ۴: میزان خروج شرکت‌های خارجی بر اساس بخش‌های مختلف (Demertize et al, ۲۰۲۲)

بر اساس نمودار ۵، بیشترین خروج شرکت‌های خروجی مربوط به حوزه تکنولوژی‌های اطلاعاتی است. بعد از آن شرکت‌های فعال در بخش‌های املاک، ارتباطات، محصولات مصرفی، صنعت، مالی، مواد خام، انرژی، خدماتی و بهداشت به ترتیب بیشترین میزان خروج از روسیه را به خود اختصاص داده‌اند.

(ب) تأثیر تحریم‌ها بر خروج سرمایه از روسیه

یکی از تأثیرات مخرب و بلافصل تحریم‌ها بر اقتصاد روسیه به حوزه جریان سرمایه و سرمایه‌گذاری در این کشور مربوط می‌شود؛ به نحوی که جنگ و تحریم‌ها نیز تأثیر زیادی بر شرکت‌های روسی داشته است و از ماه فوریه، شاخص اصلی بورس مسکو بیش از یک سوم کاهش یافته است

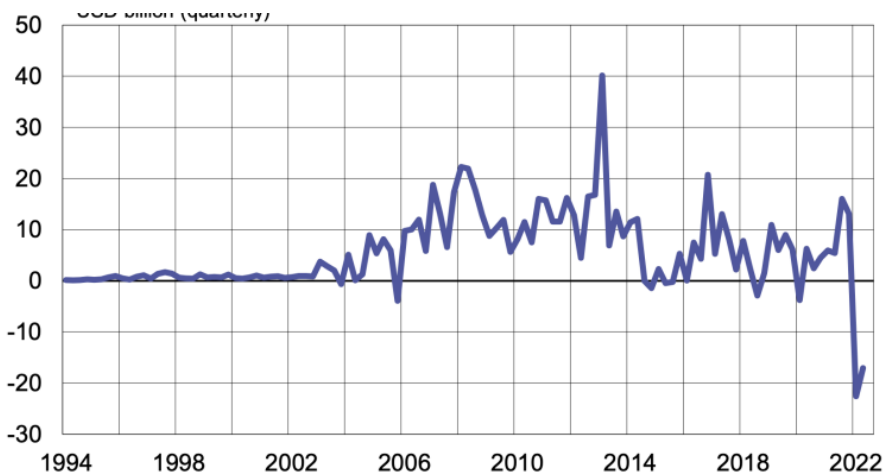

(نمودار ۷) (۲۰۲۲, <https://www.consilium.europa.eu>).

نمودار ۵: میزان خروج سرمایه از روسیه

کاهش ورود جریان سرمایه باعث شد تا بخش بزرگی از ذخایر ارزی روسیه مسدود و دسترسی به منابع مالی و تراکنش‌های پرداخت بین‌المللی دشوار شود. در روزهای اولیه تهاجم روسیه، بانک مرکزی این کشور موظف شد برای حمایت از نرخ روبل و جلوگیری از بحران مالی، محدودیت‌های شدیدی را در خروج سرمایه ایجاد کند (Mukhin and Itskhoki, ۲۰۲۲i) و در ژوئن ۲۰۲۲، دولت روسیه برای اولین بار در چند دهه گذشته از پرداخت بدهی خارجی خودداری کرد، زیرا تحریم‌ها مانع از پرداخت بدهی‌ها به طلبکاران بین‌المللی شده بود (Simola, ۲۰۲۲a).

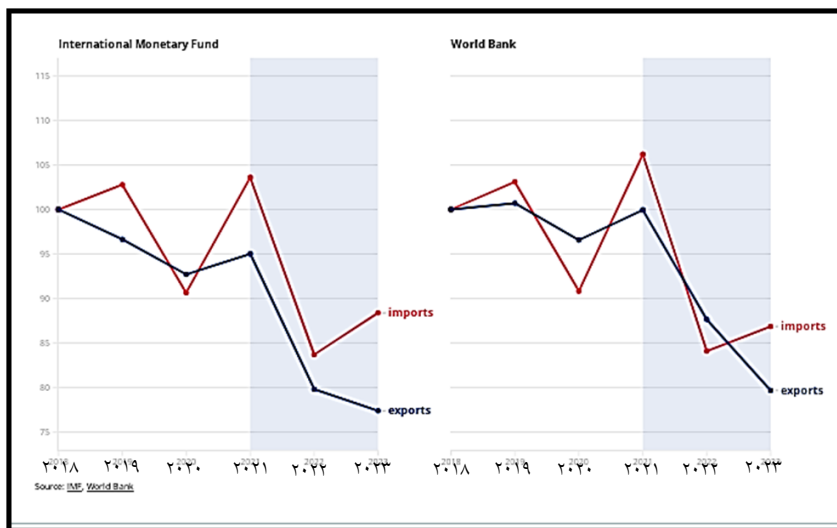
تأمین سرمایه مالی خارجی روسیه به طور سنتی عمدتاً از کشورهای است که اکنون روسیه را تحریم کرده‌اند (Simola, ۲۰۲۲b). داده‌های موجود نشان می‌دهد که روسیه قادر به یافتن منابع جدید مالی خارجی نیست. در واقع، جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی روسیه پس از حمله به اوکراین به شکل عمیقی منفی شده و با آنکه مقامات روسی روند خروج این شرکت‌ها را به شدت پیچیده کرده‌اند، صدها شرکت خارجی تصمیم به ترک روسیه گرفته‌اند. از دست دادن سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به طور بالقوه یکی از مخرب‌ترین پیامدهای تحریم‌ها برای اقتصاد روسیه است (Mahlstein et al., ۲۰۲۲).

نودار ۶: خروج سرمایه و سقوط شدید سرمایه‌گذاری خارجی از زمان شروع جنگ (Simola, ۲۰۲۲a).

ج) تأثیر تحریمها بر صادرات و واردات روسیه

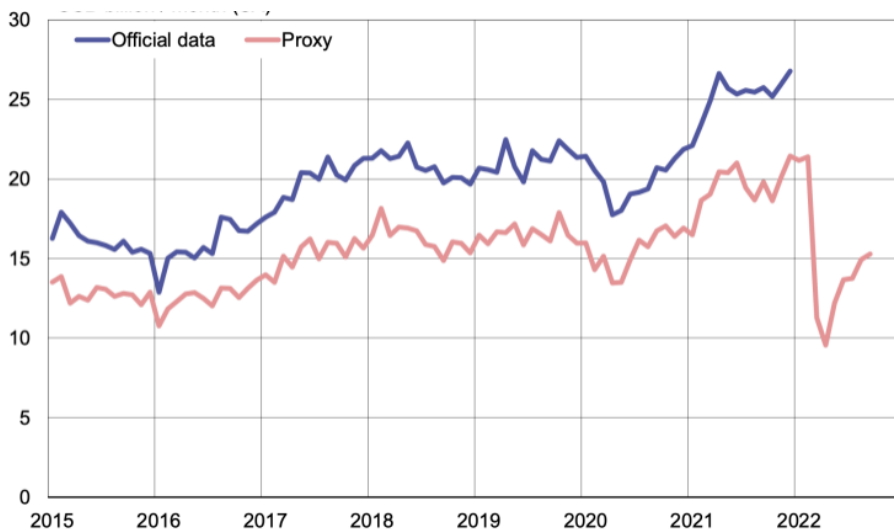

نمودار ۷: ارزیابی میزان صادرات و واردات روسیه توسط صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی

<https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/impact-sanctions-russian-economy>

طبق برآورد بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول، در سال ۲۰۲۳ تجارت روسیه در زمینه کالا و خدمات به میزان زیادی کاهش خواهد یافت و انتظاری رود صادرات و واردات نسبت به سال ۲۰۲۲ کاهش یابد. محدودیت‌های متعددی که بر صادرات به روسیه اعمال می‌شود، بر کالاهای با فناوری پیشرفته تمرکز دارد و هدف از آن، تضعیف ظرفیت تولید صنایع نظامی روسیه است. روسیه انتشار آمار تجارت بین‌المللی را متوقف کرده است، اما تخمین زده می‌شود که واردات روسیه به دلیل جنگ و تحریم‌ها به شدت کاهش یابد (Borin, ۲۰۲۲; Simola, ۲۰۲۲b)؛ چنان که واردات بسیاری از محصولات فناوری به‌طور خاص به شدت کاهش یافته است. یک شاخص جایگزین با تکیه بر آمار آینه‌ای داده‌های صادراتی از شرکای تجاری کلیدی. نشان می‌دهد که واردات کالاهای روسیه در ماه سپتامبر ۲۸ درصد نسبت به سطوح قبل از تهاجم کاهش یافته است (Simola, ۲۰۲۲a) (نمودار ۷).

نمودار ۸: میزان واردات کالا به روسیه براساس داده‌های رسمی و فیلترشدن (Simola, ۲۰۲۲a)

با وجود سال‌ها تلاش برای جایگزینی واردات با تولید داخلی، روسیه به شدت به کالا و نهاده‌های وارداتی با فناوری پیشرفته قبل از جنگ وابسته بوده (Simola ۲۰۲۲b) و به روای دهه‌های گذشته، ساختار تولید در روسیه مبتنی بر منابعی با فناوری پایین باقی مانده است. تحریم‌های کنونی هم دسترسی به فناوری و تأمین سرمایه مالی برای روسیه را محدود کرده است (Simola, ۲۰۲۲a).

به نظری رسد تاکنون کشورهای غیرتحریم‌کننده، جایگزینی برای بیشتر کالاهای با فناوری پیشرفته در اختیار روسیه قرار نداده‌اند. در واقع، واردات روسیه از بسیاری از کشورهای غیرتحریمی نیز کاهش یافته و با وجود آنکه واردات روسیه از چین و ترکیه در ماه‌های اخیر از سطح قبل از جنگ هم فراتر رفته، اما سهم محصولات حوزه فناوری بدون

تغییر باقی مانده است (Simola, ۲۰۲۲b). در نتیجه، تولید بسیاری از کالاهادر روسیه، با فناوری متوسط و پیشرفته به شدت کاهش یافته است. برای مثال، در ماه اکتبر تولید کامیون ۴۰ درصد، گیرنده‌های تلویزیونی ۴۴ درصد و پیل مکانیکی ۶۹ درصد نسبت به سال گذشته کاهش داشته است. همچنین از آنجا که منابع وارداتی شرکت‌های روسی به تدریج خالی خواهد شد، تأثیر تحریم‌ها در حوزه تکنولوژی و صنایع پیشرفته در آینده تشدید می‌شود (Simola, ۲۰۲۲a).

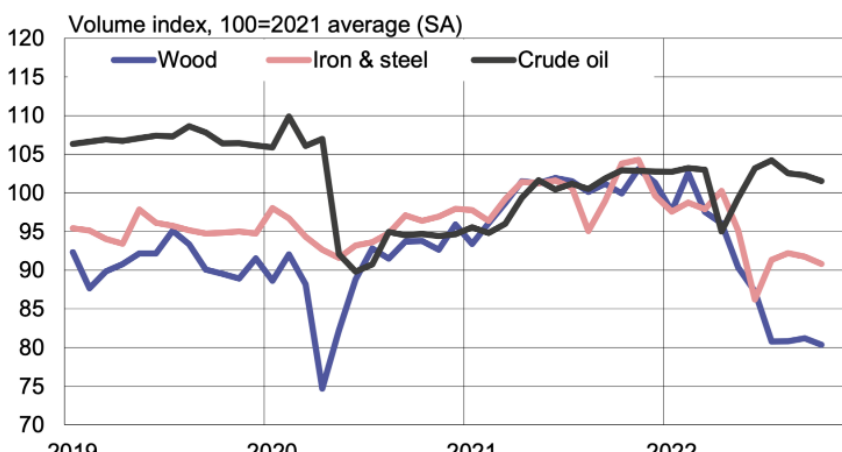
بنابراین یکی از پیامدهای اساسی تحریم‌ها، افت واردات است که از دو جنبه به اقتصاد روسیه صدمه می‌زند: نخست، بر سرمایه‌گذاری و کالاهای واسطه‌ای برای بخش‌های صنایع، حمل و نقل، ارتباطات و خدمات و همچنین سایر کالاهای دوم، بازار رقابتی در روسیه تضعیف می‌شود و دسترسی شهروندان روس به کالاهای با کیفیت با مشکل مواجه خواهد شد. بنابراین سقوط میزان واردات هم پر تورم و هم بر وخامت کیفیت زندگی روزمره شهروندان روس تأثیرگذار است. وانگهی باید خاطر نشان کرد اخلاص در روند واردات تازه شروع شده است و بسیاری از تحریم‌هایی که علیه روسیه در بهار اعمال شد، شامل لغو قراردادهای بزرگ نیز شده و بسیاری از تحریم‌های جدید، تداوم تحریم‌های اعمالی در ماه‌های پیشین است (Molov, ۲۰۲۲: ۱۰-۱۱).

دولت روسیه تاکنون توانسته است از طریق موازنه واردات و دور زدن تحریم از طریق کشورهای ثالث، برخی از آسیب‌های ناشی از میزان واردات را جبران کند. طبق برآوردها، این تصمیم دولت روسیه ناکافی و در حد ۱۰ درصد بوده و زیان‌های ناشی از تحریم‌ها را جبران نکرده است؛ زیرا سیاست موازنه واردات پچید و نامطمئن است و هزینه‌های اضافی نیز همراه دارد و تنهایی تواند میزان آسیب‌های این روند را به طور نسبی جبران کند. به علاوه، سابقه دارد که سیاست موازنه واردات باعث افزایش تورم شود؛ زیرا هزینه‌های خرید و تدارکات را تا حد زیادی

افزایش می‌دهد. (طبق گزارش فوربس، بعضی اوقات این هزینه‌ها ۳۰-۲۵ درصد رشد داشته است). بنابراین با آنکه دور زدن تحریم‌ها هم اکنون ادامه دارد، امنی تواند هزینه‌های واردات از کشورهای غربی را جبران کند (Molov, ۲۰۲۲: ۱۰-۱۱).

علاوه بر تحریم صادرات به روسیه، کشورهای تحریم‌کننده محدودیت‌ها و تعرفه‌هایی را علیه واردات از روسیه اعمال کرده‌اند. این تحریم‌ها بسیاری از کالاهای صادراتی مهم روسیه از جمله نفت خام، فرآورده‌های نفتی تصفیه‌شده، زغال سنگ، طلا، الوار و محصولات فولادی را شامل می‌شود. بسیاری از این محدودیت‌های وارداتی با دوره‌های گذار یا سایر تغییرات همراه بوده‌اند و به کشورهای تحریم‌کننده و بازارهای جهانی زمان می‌دهند تا آثار متعاقب آن را تعدیل کنند و کاهش دهند (مثلاً سقف قیمت برای محموله‌های نفت روسیه). اگرچه این رویکرد باعث کاهش هزینه‌ها برای سایر کشورهای می‌شود، اما آثار چنین اقداماتی بر اقتصاد روسیه را نیز کم‌رنگ می‌کند (Simola, ۲۰۲۲a).

با این حال، برخی از محدودیت‌های وارداتی که قبلاً اعمال شده بود، تأثیر زیادی بر صنعت روسیه داشته است. برای مثال، تولیدکنندگان چوب و فولاد روسی نتوانسته‌اند بازارهای صادراتی جایگزینی پیدا کنند که میزان سودآوری سابق را برای آنها داشته باشد؛ از این رو سطح تولید به شدت کاهش یافته و شرکت‌ها متحمل هزینه‌های سنگینی شده‌اند (Simola, ۲۰۲۲c). در این صنایع، تولید به شدت کاهش یافته است و شرکت‌ها متحمل زیان‌های سنگین شده‌اند (نمودار ۸).

نمودار ۹: میزان تولید فرآورده‌های نفتی، چوب، فلزات و آهن در روسیه (Simola, ۲۰۲۲a)

نمودار ۹ بیانگر آن است که بعد از حمله روسیه به اوکراین، سطح تولید فرآورده‌های نفتی پس از کاهش نسبی، دوباره به دوران قبل از جنگ برگشته است. تولید محصولات فلزی و آهن آلات نیز ابتدا با کاهش ۱۴ درصدی مواجه شده اما عملکرد خود را بهبود بخشید است. با این حال، تولید این محصولات به ۹ درصد کمتر از دوران شروع جنگ کاهش یافته است. در این میان صنعت چوب روسیه متحمل هزینه‌های زیادی شده و تولید این محصول تا ۲۰ درصد کاهش یافته است که دلیل آن تحریم و نبود مشتریانی است که بیشتر از روسیه چوب خریداری می‌کردند.

تحریم‌های مرتبط با حوزه انرژی

۱. نفت: از میان کشورهای غربی، کانادا، ایالات متحده و استرالیا به‌طور کامل واردات نفت از روسیه را ممنوع کرده‌اند. بریتانیا نیز با کاهش تدریجی واردات نفت روسیه، میزان واردات این محصول را در پایان سال ۲۰۲۲ به صفر رسانده است. با توجه به وابستگی محدود این کشورها به نفت روسیه (بین ۱ تا ۵ درصد)، تحریم نفت از سه کشور مذکور تأثیر چندانی بر درآمدهای روسیه نداشته است. اما کشورهای اتحادیه اروپا که تا حد زیادی به واردات نفت روسیه وابسته‌اند (۲۵ درصد تا قبل از شروع جنگ) در پایان ماه مه ۲۰۲۲ موافقت کردند که واردات نفت روسیه از طریق دریایاردر پایان همین سال متوقف کنند (McWilliams et al, ۲۰۲۲). بنابراین ممنوعیت بیش از ۹۰ درصد صادرات نفت روسیه به اتحادیه اروپا در سال جاری پیامدهای نسبی، برای این کشور به‌عنوان صادرکننده اصلی نفت در میان مدت و بلندمدت خواهد داشت

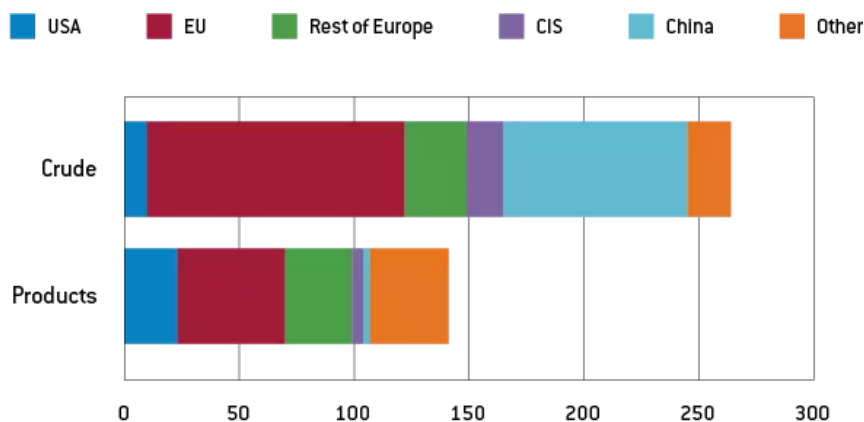
اماطی این مدت صادرات نفت خام از بنادر غربی و قطب شمال روسیه همچنان ادامه داشته و این کشور همچنان به درآمدهای نفتی قابل توجهی دست یافته است. پیشتر، نفت روسیه از این بنادر به اروپا صادر می‌شد و اینکه روسیه می‌تواند این روند را به کشورهای غیر اتحادیه اروپا ادامه دهد، در تعیین تأثیر نهایی تحریم‌ها بسیار مهم است. از سویی، کشورهای دیگر از جمله هند و چین خرید نفت از روسیه را افزایش داده‌اند؛ با این حال، این کشورها نفت روسیه را با تخفیف در خور توجهی نسبت به قیمت‌های جهانی خریداری می‌کنند. با کم شدن تقاضای اروپا، کشورهای ثالث شرایط بهتری برای تخفیف نفت روسیه خواهند داشت که بالطبع درآمدهای نفتی روسیه را کاهش خواهد داد (Demertize et al, ۲۰۲۲).

یکی از ابزارهای مهم غرب برای کاهش شدید صادرات نفت روس، بر حوزه بیمه متمرکز شده است. بیش از ۹۰ درصد نفتکش‌های جهان از طریق گروه بین‌المللی «کلوب پی & آی»، 'یک انجمن بیمه‌گر مستقر در لندن، بیمه می‌شوند. اتحادیه اروپا در توافق با بریتانیا و در بسته ششم تحریم‌های خود علیه روسیه، ممنوعیت بیمه کشتی‌های حامل نفت روسیه را از آغاز سال ۲۰۲۳ رسماً آغاز کرده است. بنابراین شرکت‌های اتحادیه اروپا از بیمه و تأمین مالی حمل و نقل نفت روسیه به کشورهای ثالث به‌ویژه از طریق دریایی منع خواهند شد. از آنجا که یافتن منابع جدید بیمه دشوار و پرهزینه است، این اقدام تأثیر زیادی بر صادرات روسیه به کشورهای غیر اتحادیه اروپا خواهد داشت (Demertize et al, ۲۰۲۲).

در همین حال، آمارها نشان می‌دهد که در سال ۲۰۲۲، تولید نفت روسیه با ۲ درصد افزایش به ۵۳۵ میلیون تن (۷،۱۰ میلیون بشکه در روز) رسید و صادرات آن ۷،۵ درصد افزایش یافته است. بنابراین تولید نفت

روسیه در برابر تحریم‌ها و محدودیت قیمت که از طرف غرب اعمال شده، مقاومت نشان داده است. (۲۰۲۲، www.reuters.com/business).

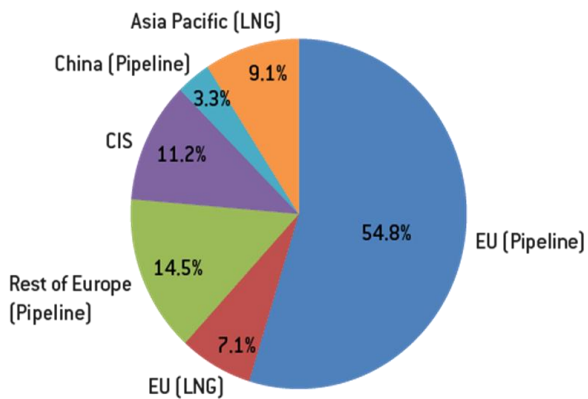

ن

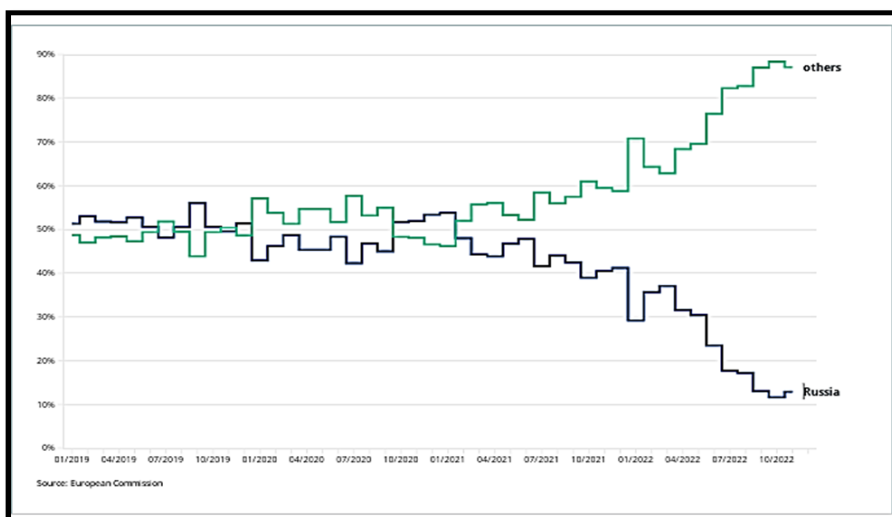
نمودار ۱۰: صادرات نفت خام و فرآورده‌های نفتی روسیه در سال ۲۰۲۱ (میلیون تن) (Demertize et al., ۲۰۲۲).

۲. تحریم گاز: اروپا تا قبل از حمله روسیه به اوکراین، خریدار اصلی گاز روسیه بوده است. نمودار ۱۳ مشخص می‌کند که ۷۶/۴ درصد گاز روسیه به اروپا صادر می‌شد. در این میان، اتحادیه اروپا خریدار ۶۱/۹ درصد و بقیه کشورهای اروپایی خریدار ۱۴/۵ درصد گاز روسیه بودند. اما بعد از جنگ، این شرایط تغییر کرده و اروپا وابستگی گازی خود به روسیه را به شدت کاهش داده است؛ به نحوی که سهم صادرات گاز روسیه به اتحادیه اروپا از ۵۶ درصد در ژانویه ۲۰۲۱ به ۱۲ درصد در اکتبر ۲۰۲۲ کاهش یافته است. چنین کاهش زیادی در صادرات گاز بالطبع باعث کاهش درآمدهای گازی روسیه خواهد شد (نمودار ۱۱).

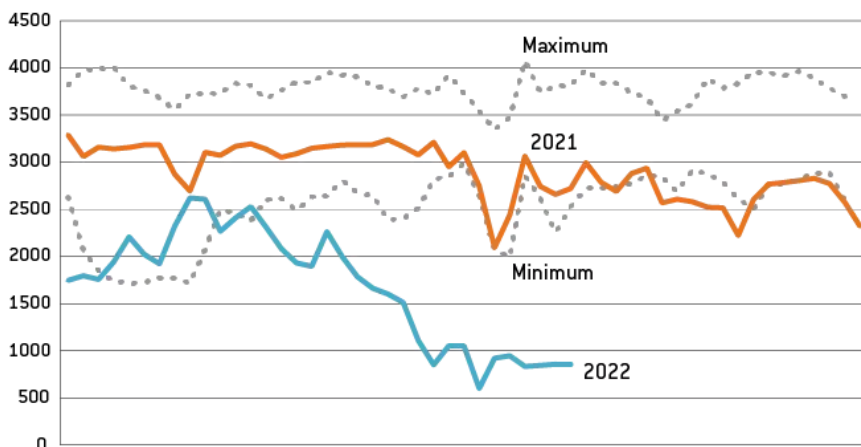

نمودار ۱۱: صادرات گاز روسیه در سال ۲۰۲۱ (Demertize et al, ۲۰۲۲, BP).

نمودار ۱۲: مقایسه میزان وابستگی اتحادیه اروپا به گاز روسیه و سایر کشورها قبل و بعد از شروع جنگ

نمودار ۱۳: مقایسه میزان صادرات گاز روسیه به اتحادیه اروپا و بریتانیا در سال ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲ (Demertize et al, ۲۰۲۲).

از سوی دیگر، روسیه باید بخش عملی از زیرساخت‌های صادرات گاز خود را تعطیل کند؛ زیرا حدود ۶۰ درصد از صادرات گاز این کشور از غرب به اتحادیه اروپا و انگلیس صادر می‌شود و نمی‌تواند مشتریانی با این حجم از وابستگی را جایگزین کند (Hausman et al, ۲۰۲۲; Ockenfels et al, ۲۰۲۲).

یکی از بازارهای صادراتی گاز روسیه، چین است و مسکو در حال حاضر از طریق خط لوله «سیبری پاور»^۱ و از میدان‌های شرقی به چین گاز صادر می‌کند. میدان‌های غرب روسیه که گاز این کشور را به اروپا صادر می‌کنند، به مسیر صادراتی شرق متصل نیستند و روسیه نمی‌تواند گاز میدان‌های غرب خود را به چین صادر کند. اما خط لوله پاور «سیبری پاور ۲» میدان‌های گازی شرق و غرب روسیه را به هم متصل خواهد کرد و روسیه می‌تواند جریان صادرات گاز را به سمت شرق تغییر دهد. با این حال، این

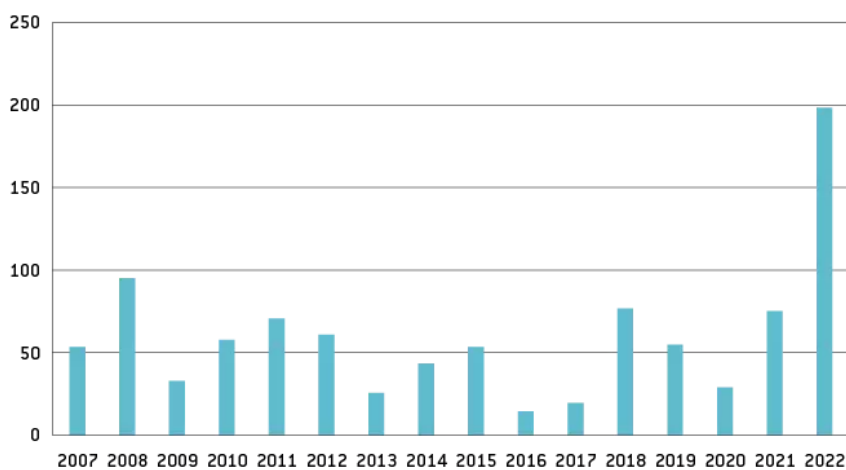
۱. Power of Siberia

پروژه سال‌ها طول می‌کشد؛ به نحوی که تخمین زده می‌شود در سال ۲۰۳۰ آماده بهره‌برداری شود (xford Economics, ۲۰۲۲). در همین حال، بدون مشتریان اروپایی، روسیه مجبور خواهد شد سایت‌های تولیدی گاز خود را با وجود هزینه‌های قابل توجه تعطیل کند و بالطبع درآمدهای ناشی از صادرات گاز به شدت کاهش خواهد یافت. در همین حال، تلاش روسیه برای تنوع‌بخشی به مسیرهای صادراتی با ایجاد ظرفیت جدید صادرات گاز طبیعی مایع، به دلیل عدم دسترسی به فناوری غربی، با موانع جدی مواجه خواهد شد. به علاوه، شرایط درآمد گاز صادراتی روسیه به چین بسیار پایین‌تر از بازار اروپاست. پیش از جنگ اوکراین، روسیه برای تحویل گاز به چین، به ازای هر میلیون واحد حرارتی بریتانیا به چین از طریق خط لوله پاورسیری ۳، سه دلار دریافت می‌کرد؛ حال آنکه دریافتی روسیه از همین مقدار گاز صادراتی به اروپا، ۱۰ تا ۲۵ دلار بوده است (Demertize et al., ۲۰۲۲).

تحریم‌ها و تراز تجاری روسیه

این تصور وجود دارد که تحریم‌ها نتوانسته است به طرز مؤثری به اقتصاد روسیه صدمه بزند؛ بنابراین ظرفیت این کشور برای تداوم جنگ در اوکراین را تضعیف نکرده است. این دیدگاه اغلب بر اساس ارزیابی حساب‌های خارجی روسیه، قابل درک است؛ اما چنین نگرشی مبتنی بر ارزیابی‌های غیر واقعی است، زیرا این واقعیت را نادیده می‌گیرد که بازار روسیه با مازاد حساب جاری سالانه بیش از ۱۲۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ و قبل از تحریم‌ها، تا حد زیادی از شوک‌های خارجی ناشی از تحریم‌ها محافظت شده است (Hilgenstock and Ribakova, ۲۰۲۰)؛ چنان‌که مازاد تجاری روسیه در سال ۲۰۲۲ به طرز چشم‌گیری بهبود یافته و از ژانویه تا سپتامبر به ۱۹۸/۴ میلیارد دلار رسید که تقریباً ۱۲۰ میلیارد دلار بیشتر از مدت مشابه در سال ۲۰۲۱ و بیش از دو برابر رکورد قبلی

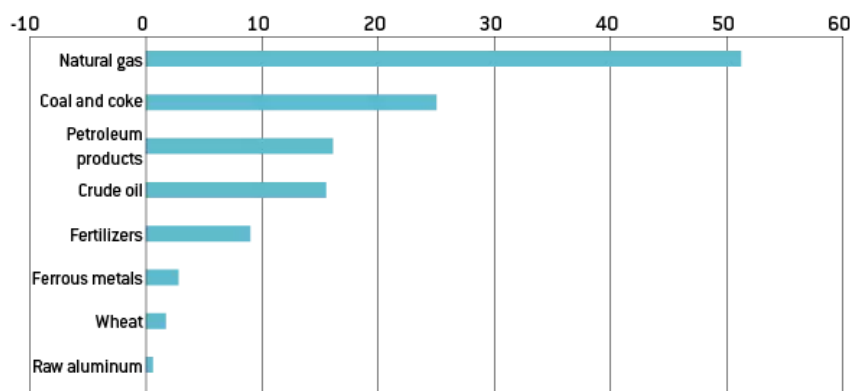
است. دو عامل در این روند مؤثر بوده‌اند: قیمت‌های بسیار بالا برای صادرات عمدتاً روسیه و کاهش واردات از زمان شروع جنگ.

نمودار ۱۴: حساب جاری روسیه از ژانویه تا سپتامبر ۲۰۲۲ به رکورد ۱۹۸ میلیارد دلار رسید است

(Demertzis et al., ۲۰۲۲s).

تخمین زده می‌شود که درآمد صادراتی روسیه به دلیل قیمت‌های بالاتر، تقریباً ۱۲۰ میلیارد دلار از اول سال ۲۰۲۲ افزایش یافته است. بیشترین سهم در این درآمدها (بالاتر از ۴۰ درصد) مربوط به گاز طبیعی است؛ در همین حال، زغال سنگ، فرآورده‌های نفتی و نفت خام نیز سهم درخوری در افزایش درآمدهای روسیه داشته‌اند (نمودار ۱۴). نمودار ۱۷ مبین آن است که قیمت بالای انرژی به‌طور قابل توجهی به افزایش ارزش صادرات روسیه از ژانویه تا سپتامبر ۲۰۲۲ کمک کرده است.

نمودار ۱۵: تفکیک صادرات روسیه در حوزه‌های مختلف (Demertzis at al, ۲۰۲۲s)

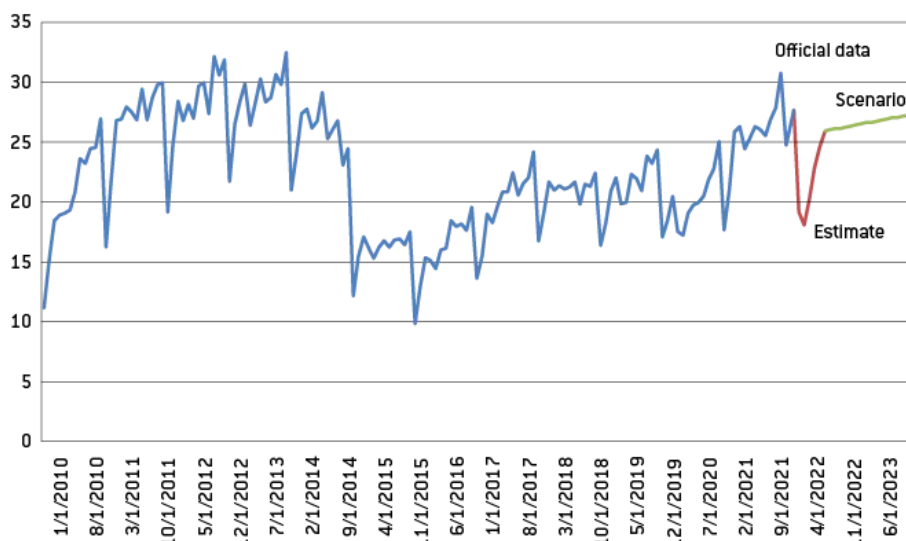
دومین عامل افزایش تراز حساب جاری روسیه کاهش واردات است. آمار تجارت رسمی مقامات این کشور فراتر از فوریه ۲۰۲۲ نیست، اما می‌توان با مشاهده داده‌های شرکای تجاری اصلی روسیه، واردات در ماه‌های بعدی را تخمین زد (نمودار ۱۶). بر این اساس، واردات روسیه در مارس ۲۰۲۲ تقریباً ۸/۵ میلیارد دلار در مقایسه با ماه قبل آن و تا حدودی بیشتر در آوریل کاهش یافته است. با این حال، آمار واردات روسیه از ماه مه تا آگوست روندی افزایشی داشته است (نمودار ۱۶). این جهش ناشی از واردات از چین است و با افزایش واردات از بلاروس و ترکیه، میزان واردات روسیه را به رقم قبل از جنگ بازگشته است. در مجموع میزان واردات روسیه در نیمه اول سال ۲۰۲۲ احتمالاً ۸ تا ۹ میلیارد دلار کمتر از نیمه اول سال ۲۰۲۱ خواهد بود (با کاهش ۶ درصدی نسبت به سال قبل). در همین حال، می‌توان فرض کرد که واردات روسیه در کل سال ۲۰۲۲ می‌تواند ۲۰ میلیارد دلار کمتر از سال ۲۰۲۱ باشد. بنابراین کاهش واردات می‌تواند به معنای تغییر تقریباً ۱۴۰ میلیارد دلاری در تراز تجاری به نفع روسیه باشد (Demertzis at al, ۲۰۲۲s).

نمودار ۱۶: واردات روسیه از کشورهای اتحادیه اروپا، آمریکا، هند، چین، ژاپن، کره جنوبی، ترکیه و بلاروس از دسامبر ۲۰۲۱ تا پایان آگوست ۲۰۲۲ (Demertzis et al, ۲۰۲۲s)

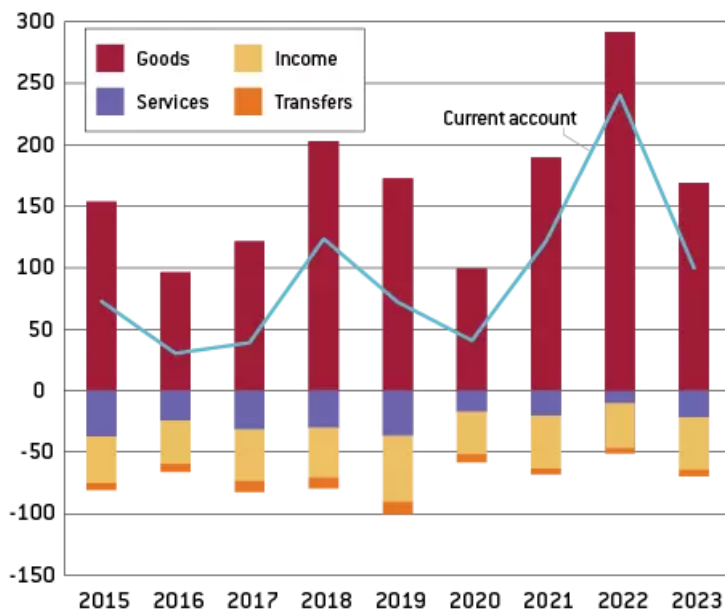

نمودار ۱۷: بازیابی میزان واردات روسیه و بازگشت به رقم پیش از جنگ در ماه آگوست ۲۰۲۲
(Demertzis et al, ۲۰۲۲s)

با وجود تحریم نفت خام و فرآورده‌های نفتی اتحادیه اروپا و تصمیم روسیه برای کاهش جریان گاز طبیعی به اروپا، قیمت‌های نسبتاً بالا به حمایت از حساب جاری در سال ۲۰۲۳ ادامه خواهند داد. بنابراین تحریم‌ها در کوتاه مدت نتوانسته‌اند پویایی و قوت روبل روسیه را تضعیف کنند. با این حال، در میان مدت و بلندمدت، ترکیبی از کاهش شدید و احتمالاً مداوم واردات روسیه و دست کشیدن اقتصاد اروپایی از منابع انرژی روسیه، پیامدهای منفی قابل توجهی برای اقتصاد این کشور خواهد داشت. علاوه بر این، احتمالاً تحریم‌های بیشتری علیه روسیه اعمال شود. برای مثال، محدودیت در حمل و نقل نفت و گاز باعث کاهش گاز صادراتی روسیه خواهد شد و توان اقتصاد این کشور را به شدت تضعیف خواهد کرد (Demertzis et al, ۲۰۲۲s).

نمودار ۱۸: مازاد حساب جاری روسیه در پایان سال ۲۰۲۲ (Demertzis at

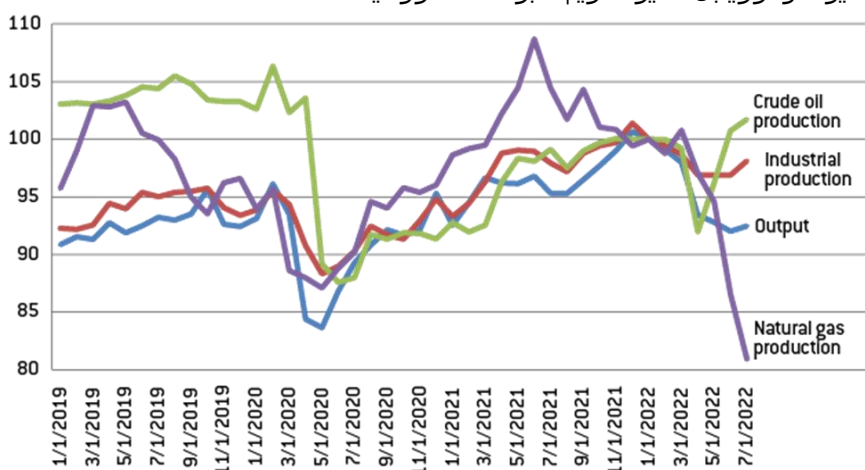
(al, ۲۰۲۲s)

تأثیر تحریم‌ها بر کیفیت زندگی مردم

شاخص‌ها و نظرسنجی‌های مختلف بیانگر نارضایتی بخشی از جامعه روسیه از نتایج تحریم‌هاست. بر اساس داده‌های موسسه نظرسنجی «رومیر» در اکتبر ۲۰۲۲، ۶۸ درصد از روس‌ها با کاهش محصولات خرده‌فروشی و کاهش عرضه در فروشگاه‌های سه ماه گذشته به ویژه در حوزه محصولات غیر مواد غذایی مواجه شده‌اند. همچنین مصرف‌کنندگان امکان دسترسی به برندهای قدیمی در حوزه لوازم خانگی و الکترونیک (۵۷ درصد)، خودرو (۵۳ درصد)، محصولات غیر غذایی و پوشاک و کفش (هر کدام ۵۰ درصد) را نخواهند داشت. به علاوه، فقط کمی بیش از ۵۰ درصد از مردم روسیه از کیفیت دسترسی به رسانه‌های

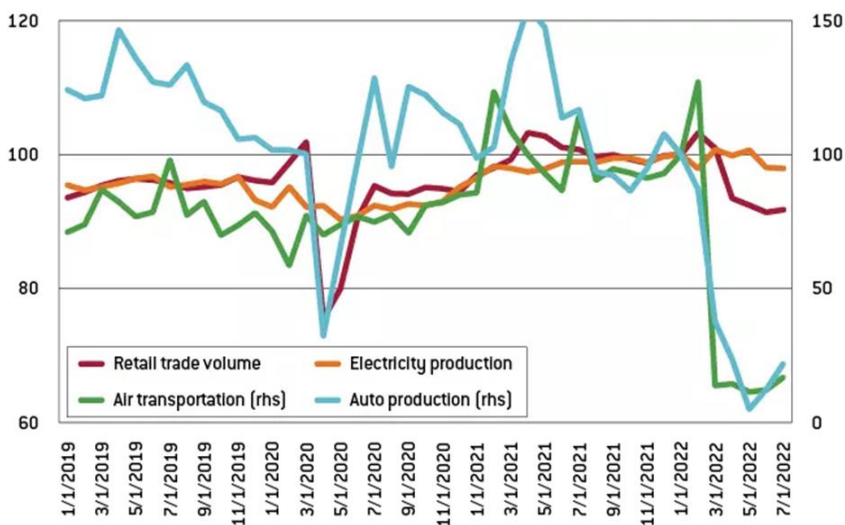
اجتماعی، برنامه‌های تلفن همراه و پنخش صدا و کمتر از ۵۰ درصد از کیفیت پنخش برنامه‌های ویدیویی راضی هستند. وانگهی روس‌ها باید عادت به رانندگی با خودروهای وارداتی با کیفیت را ترک کنند و آماده استفاده از خودروهای روسی با کیفیت پایین شوند. بنابراین این شرایط با اثرگذاری بیشتر تحریم‌ها، بدتری شود و روس‌ها به تدریج مجبور به بازگشت به استانداردهای کیفیت زندگی ۱۵ تا ۲۰ سال پیش خواهند شد. (Milov, ۲۰۲۲: ۲۰).

نتیجه‌گیری و ارزیابی تأثیر تحریم‌ها بر اقتصاد روسیه

نمودار ۱۹: میزان تولید گاز طبیعی، صنایع، نفت خام و زغال سنگ (Demertzis)

(at al, ۲۰۲۲s)

نمودار ۲۰: میزان تولید حوزه خودروسازی، برق، حمل و نقل هوایی و حجم تجارت خرده‌فروشی روسیه (Demertzis at al, ۲۰۲۲s)

انتشار داده‌های نمودارهای ۱۹ و ۲۰ برای سه ماهه دوم و سوم ۲۰۲۲ امکان ارزیابی اولیه تأثیر تحریم‌ها و تأثیرات آنها بر بخش‌های مختلف را مشخص و از هم متمایز می‌کند. خروج خودروسازان خارجی و کمبود سرمایه به شدت به تولید خودروهای سواری آسیب زده است؛ چنان که آمار نشان می‌دهد تولید خودروهای خارجی در مه ۲۰۲۲ نسبت به مه ۲۰۲۱، ۹۵ درصد کاهش یافته است. حوزه حمل و نقل هوایی به دنبال لغو اجاره هواپیما و قراردادهای تعمیر و نگهداری و بسته شدن حریم هوایی چند کشور روی هواپیماهای روسی، به شدت دچار افت شده است. تولید نفت خام پس از کاهش نسبی در آوریل ۲۰۲۲، دوباره بهبود یافته است، اما تولید گاز طبیعی در ژوئیه به شدت کاهش یافته است (۱۹ درصد کمتر از ژانویه ۲۰۲۲) (Demertzis at al, ۲۰۲۲s).

هدف تحریم‌ها آسیب رساندن به اقتصاد روسیه به میزانی بود که ادامه عملیات نظامی در اوکراین را دشوار کند؛ اما این هدف میسر نشد و روسیه با وجود تحریم‌های گسترده، همچنان جنگ در اوکراین را تداوم بخشید و در صدد رسیدن به اهداف خویش است. بنابراین میزان خسارت تحریم‌ها بسیار کمتر از انتظارات اولیه بود و محبوبیت ولادیمیر پوتین در روسیه همچنان بسیار بالاست. این موضوع گویای آن است که تحریم‌ها به اندازه کافی تأثیر اساسی بر مردم نداشته است که حمایت آنها را از رئیس‌جمهور روسیه متزلزل کند.

تحریم‌های مالی مانند مسدود شدن دارایی‌ها و ثروت مقامات ارشد و الیگارش‌های روسیه و همچنین ذخایر خارجی بانک مرکزی روسیه،

برای تحریم‌کنندگان هزینه کمی دارد، اما به شکل مشخصی تحریم‌شدگان را هدف قرار می‌دهد و به آنها آسیب می‌زند؛ با این حال تأثیر این تحریم‌ها بر اقتصاد داخلی روسیه بسیار کم است. تحریم روسیه از شبکه نقل و انتقال بین‌المللی پول می‌تواند این کشور را از دسترسی آسان به ارزهای معتبر و تصفیه حساب تجاری با مشکل مواجه کند؛ به ویژه اگر مانع فعالیت‌های اساسی تجاری مسکو شود. با این حال اثر بخشی ملموس این تحریم‌ها هم نقاط ضعفی دارد؛ زیرا راه‌های ارتباطی دیگری هم برای انتقال پول میان روسیه و سایر شرکای تجاری‌اش وجود دارد؛ چنان‌که روسیه بعد از تحریم‌ها تعاملات تجاری‌اش را با ترکیه، هند و چین افزایش داده است و در انتقال و دریافت پول از این کشورها مشکل خاصی ندارد.

نکته دیگر آنکه هر نوع تجارت داخلی یا بین‌المللی هم به نفع فروشدن و هم به نفع خریدار است و محدودیت‌های تجاری مانند شمشیر دولبه‌ای است که به رفاه تحریم‌کنندگان نیز آسیب می‌زند. بنابراین امتناع برخی کشورها از تجارت با روسیه فرصت‌هایی را برای بازیگران دیگر ایجاد می‌کند تا با شرایط مطلوب‌تر، روابط اقتصادی‌شان را با مسکو گسترش دهند؛ چنان‌که چین و هند با استفاده از فرصت تحریم نفت روسیه از سوی اروپا، این کالای حیاتی را با تخفیف و قیمت بسیار پایین‌تری از روسیه خریداری می‌کنند. چنین شرایطی فضای تنفسی هم به روسیه می‌دهد تا از دوران سخت تحریمی گذر کند.

از دلایل اصلی عدم اثر بخشی گسترده تحریم‌ها بر اقتصاد روسیه باید به مازاد حساب تجاری، مدیریت بانک مرکزی برای حفظ ارزش روبل، ذخایر پیش از جنگ و همچنین قیمت بالای انرژی در سال ۲۰۲۲ اشاره کرد که عامل مهمی در مواجهه روسیه با پیامدهای تحریم‌ها بودند. با این حال، تحریم‌ها تأثیراتی هرچند نسبی بر جای گذاشته‌اند؛ چنان‌که درآمد ناشی از صادرات گاز روسیه پس از افزایش نسبی در چند ماه اول جنگ، به تدریج

شکل نزولی به خود گرفته و رشد منفی ۵/۵ تا ۷/۵ برای اقتصاد این کشور در سال ۲۰۲۳ ترسیم شده است. سایر جنبه‌های اقتصاد روسیه نیز از گزند تحریم‌ها محروم نمانده‌اند. برای مثال، خروج سرمایه و شرکت‌های خارجی موجب کاهش تولید و درآمد در حوزه‌های خودرو، چوب، فولاد، طلا، آهن‌آلات املاک، خدمات و تکنولوژی شده است. البته تاب‌آوری مسکو در مقابل تحریم‌های غرب به عوامل متعددی از قبیل جایگزینی بازارهای جدید، یافتن شیوه‌هایی برای دور زدن تحریم‌ها، استفاده از سیستم‌های غیردلاری، افزایش تولید محصولات اساسی (نفت، گندم، جو) و استفاده از تکنولوژی کشورهایمانند چین و هند در حوزه صنعت و فناوری (پاشنه آشیل روسیه) بستگی دارد.

- Borin, A, F Conteduca, and M Mancini (۲۰۲۲), “The Impact of the War on Russian Imports: A Counterfactual Analysis”, VoxEU.org, ۹ November.
- Demertzis, Maria & Hilgenstock, Benjamin & McWilliams, Ben &, Ribakova, Elina, & Tagliapietra, Simone (۲۰۲۲), "How Have Sanctions Impacted Russia?", available at: How have sanctions impacted Russia?
- Infographic - Impact of Sanctions on the Russian Economy (۲۰۲۲), Available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/impact-sanctions-russian-economy>
- Mahlstein, K, C McDaniel, S Schropp, and M Tsigas (۲۰۲۲), “Potential Economic Effects of Sanctions on Russia: An Allied Trade Embargo”, VoxEU.org, ۶ May.
- McWilliams, B., G. Sgaravatti, S. Tagliapietra and G. Zachmann (۲۰۲۲b), "A grand Bargain to Steer Through the European Union’s Energy Crisis", Policy Contribution ۱۴/۲۰۲۲, Bruegel, available at <https://www.bruegel.org/policy-brief/grand-bargain-steer-through-european-unions-energy-crisis>
- Milov, Vladimir (۲۰۲۲), Beyond the Headlines: The Real Impact of Western Sanctions on Russia, Wilfried Martens Centre for European Studies, available at: <https://www.martenscentre.eu/wp-content/uploads/۲۰۲۲/۱۱/Beyond-the-Headlines.pdf>
- Mukhin, D, and O Itkhoki (۲۰۲۲), “Sanctions and the Exchange Rate”, VoxEU.org, May ۱۶.
- Oxford Economics (۲۰۲۲), "Power of Siberia ۲ Is no Replacement for Pipelines to Europe", Research Briefing, ۱۸ August, available at: <https://www.oxfordeconomics.com/resource/power-of-siberia-۲-is-no-replacement-for-pipelines-to-europe/>
- Russia Sanctions Database (۲۰۲۲), Available at: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/russia-sanctions-database>

- Russia's Oil Output, Exports Hold up in Early ۲۰۲۳ –Vedomosti (۲۰۲۲), available at: <https://www.reuters.com/business/energy/russias-oil-output-exports-hold-up-early-۲۰۲۳-vedomosti-۲۰۲۳-۰۱-۱۱/#:~:text=In>
- Simola, H (۲۰۲۲a), “Can Russia Reorient Its Trade and Financial Flows?”, BOFIT Policy Brief ۷/۲۰۲۲.
- Simola, H (۲۰۲۲b), “Made in Russia? Assessing Russia’s Potential for Import Substitution”, BOFIT Policy Brief ۳/۲۰۲۲.
- Simola, Heli (۲۰۲۲), War and Sanctions: Effects on the Russian Economy, available at: <https://cepr.org/voxeu/columns/war-and-sanctions-effects-russian-economy>.

